

□□ Yılmaz Güney’le hiç karşılaşmadım. Hatta O’nu uzaktan bile görmedim. İlk filmlerini hiç izlemedim. Çevremdeki insanlar gibi benim de Yılmaz Güney ile ilk tanışmam, dönemin Ankara Sinematek’inde oynatılan Umut filmiyle oldu. Bir süre sonra Güney, THKP-C davasından hapishaneye girdi. Tahliye olduktan sonra peşpeşe çevirdiği filmlerden Arkadaş bana oldukça yapmacık göründü. Umutsuzlar’ı birkaç kez izledim. Ağıt, Acı’dan daha çok hoşuma gitti. Yumurtalık hakimini öldürmesi nedeniyle tutuklanmasına oldukça üzüldüğümü hatırlıyorum. Sonraki yıllarda ise Yılmaz Güney benim için sanatçı olarak bilinen bir addı. Ne Türkiye’de iken çıkardığı Güney, ne de yurtdışında çıkardığı Mayıs dergilerini izlemedim. Politikada çok ayrı kulvarlarda bulunuyorduk. Yılmaz Güney’in SSCB’yi “sosyal-emperyalist“ olarak tanımlaması, görüşlerinden -öğrenmek için bile olsa- uzak durmam için yeterliydi.

□□ Yılmaz Güney’in üç ciltlik Siyasal Yazılar’ını (Mayıs Yayınları, Eylül 1985) daha sonra okudum. Hakkında yazılmış anı yönü güçlü başka kitapları da okudum ve sevdim bu adamı. Kendisiyle verdiği büyük mücadele ve Türkiye toplumunda bugüne kadar kimsenin birleştiremediği iki olguyu birarada tutabilmek için harcadığı yoğun çabadan dolayı sevdim: Sanatçılık ve devrimci politikacılık.

□□ Sanatçılık ve devrimci politikacılığı birleştirmek anlamında Güney’den önce Nazım Hikmet vardır. Ama, ayrı dönemlerin koşulları da dikkate alınmak kaydıyla, Güney’in hemen her görüşten halk insanı üzerindeki etkisi, Nazım’inkine göre çok daha geniştir.

□□ Yılmaz Güney, benim için, öncelikle şu sözlerde anlatımını bulur:

□□ “... biz de kendi yarattığımız adama, bir süre sonra yabancılaşmak zorunda kaldık. Mesela ben kendi resimlerime falan bakıyorum da, şöyle bir duyguya kapılıyorum; bu adam başka bir adam, ben başka bir adamım diyorum.”

□□ Kişinin bir dönemki kendisini yabancı görecek kadar değişmesi, Yılmaz Güney'in –politik görüşleri ne olursa olsun- gerçek bir devrimci olduğunu gösterir: O, yeni bir dünya yaratırken kendisini de yeniden yaratmıştır.

□□ Bu yeniden yaratmanın bedeli, aynı şeyi yapabilen herkes için olduğu gibi, O'nun için de hapislik, ağır baskılarla karşılaşmak ve sürgün olmuştur.

□□ Yılmaz Güney'in politik görüşlerini ve bunlarda görülen evrimi bu yazıda ele almayacağım. Şu kadarı söylenebilir: Yılmaz Güney özgün bir düşünce adamı değildir. 1980 öncesi ve hemen sonrasındaki yıllarda Türkiye solunda kendisine en yakın görüşlere sahip olanlarla (“sosyal-emperyalizm“ tezini savunanlarla) belirgin ayrılıkları olmasına karşın, özgün denebilecek herhangi bir görüşe sahip değildir. Güney'in politik görüşlerinin en önemli özelliği, yapısında ilginç bir sentezi barındırmasıdır: 1980'li yıllarda sosyal-emperyalizm düşüncesini savunan görüşlerin tümü aynı zamanda Türkiye'yi yarı-feodal bir ülke olarak değerlendirirdi. Güney'e göre ise Türkiye kapitalist bir ülkedir ve Türkiye devriminin de sosyalist görevleri ağır basacaktır. Bu çok ilginç bir sentezdir. Güney. SSCB'ye bakışıyla bir gruplaşma içinde yer alırken, Türkiye ile ilgili görüşlerinde ise bambaşka bir yerededir.

□□ “Siyasi Yılmaz Güney“i incelerken, O'nun politik görüşlerine bu kadar az yer vermemizin asıl nedeni şudur: Düşünceler değişebilir, değişmeyebilir de. 12 Eylül 1980'den sonra Türkiye devrimci hareketinde yaşananlar, devrimci politikada insan'ın ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu göstermiştir. Neler yaşanmadı ki: Türkiye'de ve Avrupa'da yeteneksizlik ve beceriksizlikleriyle herkesi hayretlere düşüren eski “örgüt yöneticileri“, hapishanelerde □ kaldıkları uzun yıllar boyunca önemli bir mücadele veren kişilerin dışarıya çıkınca (Türkiye'de ve Avrupa'da), ya bazen SHP'li bile olamamaları, ya da eskiden inandıkları herşeyi bırakmaları; ya da bırakmıyormuş gibi görünüp, devrimciliği hemşeri çevrelerinde bir etkinlik aracı olarak kullanmaları...

□□ Biraz dikkatli bakan bir göz; devrimcilik öncesi, devrimcilik ve sonrasındaki insan'ın aslında pek az değiştiğini görür. Düşünceler, politik tutumlar büyük değişimler göstermiş, ama □ insan çok az değişmiştir.

☐☐ **“Siyasi Yılmaz Güney“in en önemli özelliği, siyasileştikçe kendi içindeki sınıf mücadelesinin de keskinleşmesi, kendisini değiştirmek için büyük mücadele vermesidir.**

☐☐ **1978 Haziran’ın da Güney dergisinde yayınlanan bir söyleşisinde şunları söylüyor:**

☐☐ ***“Derin eksiklerim ve zaafılarım vardır. (...) Ben, Selimiye’de kendi gerçeğinin farkına varmış bir adamım.”*** (1971 yılındaki tutukluluk günlerini kastediyor. (bn))

☐☐ **Aslında uzun olmasa, Yılmaz Güney’in Siyasal Yazılar’ının ilk kitabında yer alan “İnsan Bilinci Vestiyer Değildir“ başlıklı enfes yazısını burada aynen aktarmak isterdim. Tüm yazıyı özetleyen bir bölümü alalım:**

☐☐ ***“Yaşamımız, ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel, sanatsal vb. ilişkilerimizin toplamıdır. Edindiğimiz görüşler ilişkilerimizde hiçbir değişiklik, köklü hiçbir etkilenme yapmıyorsa, uzun bir süreç içerisinde bile olsa rengimizi değiştirmiyorsa, yeni görüşlerimiz eski görüşlerimizin temelleri üzerinde biçimlenmiş ilişkilerimizi sarsmıyorsa, görüşler ve yeni bilgiler karşısında vestiyer rolü oynuyoruz demektir. (...)“***

☐☐ **Yazın’ın Haziran 1993 tarihli 55. sayısında, Türkiye insanında yaygın olarak bulunan bu özelliği “ideolojik ceket“ olarak tanımlamıştım. Konu, kadına yaklaşımla ilgiliydi. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine giden ve oradaki insanları “soydaş“ olarak adlandıran Türkiyeli işadamları ile; bir sosyalist ülkeye gidip oradaki insanları “yoldaş“ olarak adlandıran Türkiyeli devrimciler arasında bu konuda herhangi bir fark yoktu: İkisi de cebindeki parayla kadın satın alıyordu. Politik inançlar çok farklı, ama önemli bir konudaki insan özelliği aynıydı. Güney’in “vestiyer“ tanımı bu konuda daha uygundur: Edinilen yeni görüşlerin, yeni dünya görüşünün, eskisinin yanına asılması; önceki ilişkileri ve davranış tarzını etkilememesi (veya pek az etkilemesi); görüşlerin değişmesi ama görüş**

değiştiren insanın değişmemesi...

☐☐ **Yılmaz Güney bunu görmüş ve kendi içinde, kendisiyle büyük bir kavgaya girmiştir. Gerçek siyasi’lik budur.**

□□ Yılmaz Güney bir “halk adamı”ydı. Devrimcilik, sanatçılık ve halk adamlığını birlikte tutabilmek için neredeyse umutsuz denilebilecek bir çabaya girişmişti. 14 Ocak 1978’de Kayseri cezaevinden yazdığı ve Güney’in 5. sayısında yayınlanan bir mektubunda şöyle diyor:

□□ *“Normal aylarda ortalama iki bin mektup alıyorum. Bayramlarda, yılbaşlarında bu sayı beş bine kadar çıkıyor.”*

□□ Her çeşit insan vardır mektup yazarlar arasında: Genç kızlar, kadınlar, erkekler; değişik politik görüşlerden kişiler, hatta faşistler ve mektuplarına “Bismillahirrahmanirrahim” diye başlayan dinciler... Güney; bir yandan film çalışmalarını sürdürmek, öte yandan okuyup kendisini geliştirmek; bir yandan koğuştaki komünde ayrıcalıklı bir durumda görünmemek için üzerine düşen günlük görevleri yerine getirmek, öte yandan içeriye ve dışarıya yönelik devrimci politik amaçları doğrultusunda çaba göstermek ve bütün bunlara ek olarak kitle ilişkilerini sürdürmek durumundadır. Bu durumun insanı nasıl bir gerilime sokacağı rahatlıkla tahmin edilebilir.

□□ *“Şu anda cevap için bekleyen on bini aşkın mektup var”* diyor aynı mektubunda ve bir gününün nasıl geçtiğini şöyle anlatıyor:

□□ *“Şimdi hesap edelim: Ortalama 6 saat uyuyorum günde. Üstelik uykuya da öylesine ihtiyacım var ki... Ama zamanım yok. Zaman kazanmak için uykudan çalmak zorundayım. İki saat spor. Bir buçuk saat de kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeklerine ayıralım. Yemeklerden sonra onar dakika volta attığımızı düşün. Bir saatte TV izlediğimizi kabul edelim, haberlerden başka birşey izlemiyorum. Bir de, Heidi çizgi filmini izliyorum. Çünkü oğlum onu çok seviyor. Ben de oğlumu çok seviyorum, hiç bir iş yapmadan 11 saat gitti mi? Kaldı 13 saat. Günlük gazeteleri gözden geçirmek en azından bir buçuk saatimi alıyor. Günde en az bir saat dergilere ayırmak zorundayım. Günlük mektupların okunması, bir kısmının cevaplanması iki saat tutuyor. Kaldı mı sekiz saat? Bu sekiz saat içinde düşüneceksin, okuyacaksın, arkadaşlarla günlük sorunlarını konuşacaksın, nöbetçi isen yemek yapıp bulaşık yıkayacaksın, temizlik yapacaksın. Açıkcası gün yetmiyor. Bir sonraki güne, üst üste yığılmış bir yığın işle giriyorsun ve bu birikimler günden güne çoğalıyor.”*

□□ **Okurlarımızın çoğuna garip gelebilir, ama gerçektir. Hapishanede zaman, dışarıdakinden daha hızlı geçer. Yılmaz Güney bu yığılmayı ve onun kaçınılmaz olarak doğurduğu büyük gerilimi hapishanede yaşıyor.**

□□ **Yılmaz Güney devrimci politikada ne oranda başarılı oldu? Çok yönlü bir kişi olan Güney'in siyasiliğini de birkaç yönden ele almak gerekir:**

□□ **Devrimcilik; bir yönden de kendi kendisiyle mücadeleye girmeyi bilmek ve yeni bir kişilik kazanmak olarak ele alınırsa, Yılmaz Güney bu konuda oldukça başarılıdır. Teorik olarak böyle bir mücadelenin gerekliliğini kabul etmekten de öteye, pratikte birçok alanda kendisini değiştirmeye çalışmıştır. (Bu konudaki çabalarının bir bölümünü bu sayımızda yer alan Engin Ayça ile yaptığı söyleşiden öğrenebilirsiniz). Aynı mücadeleyi, sayıca fazla olmasalar da, başka insanlar da vermişlerdir. Güney'i ayıran ve kendisiyle mücadelesini daha önemli yapan şudur. Güney dergisinin 8. sayısında, Kayseri cezaevindeyken kendisiyle yapılan bir söyleşide şöyle diyor:**

□□ ***“Şu gün bana duyulan yakınlığın ve bağlılığın içeriği, bütün unsurları kapsayacak biçimde, tam anlamıyla devrimci olmayabilir; değildir de... fakat bu içerik ezilen halkımızın özelliklerini taşır, en azından devrimcileştirilmeye hazır bir içeriktir, devrimcileştirilmeye ve geliştirilmeye en uygun bir içeriktir. İşte bu nedenlerden ötürü, kendimi, bana yakınlık duyan milyonların konumunu da hesaba katarak arındırmaya ve yeniden inşa etmeye çalışıyorum.”***

□□ **Yılmaz Güney hangi konumda ve ne kadar meşgul olursa olsun, kendisini filmlerinden tanıyan ve bağlanan insanlarla bağlantısını kesmemeye çalıştı. Yazarak, konuşarak ama özellikle filmlerinin içeriğini değiştirip, yeni tiplerle yeni konuları işleyerek onları değiştirmeye çalıştı.**

□□ **Mutlaka etkili de oldu. Ne oranda, bunu tam olarak bilmek olanaksızdır. Bazı insanlar Yılmaz Güney'in çeşitli alanlardaki çabalarının etkisiyle sol düşünceye daha açık hale gelmiş ve hatta şu veya bu devrimci örgüte katılmış olabilirler. Bu işin bir yanıdır.**

□□ **Öteki yanı şudur: Unutmamak gerekir ki, Yılmaz Güney herhangi bir örgütün değil, kendi örgütünün bir “kadro”suydu. Türkiye’de Güney, yurtdışında Mayıs adıyla**

yayınlanan dergiler ve bunların çevresindeki faaliyet, bu örgütün kendisini oluşturuyordu. Güney'in kendi örgütünü kurmaya çalışması doğaldır. Başka hangi örgüte girerse girsin, kitle bağlarının ve popülerliğinin azalacağını biliyordu. Hele de o yıllarda devrimci soldaki keskin kutuplaşma, öteki tüm örgütlerin Güney'e düşmanca yönelmelerine neden olacaktı.

□□ Kendi örgütünü kurma çabasında popülerliğinin de etkisi olabilir. Şöyle veya böyle taraftarlarının sayısı, Türkiye solunun en kalabalık örgütünden daha fazlaydı. (Aslında bu konuda pek emin değilim. Devrimci mücadelenin en etkili biçimde ancak bir örgütle yürütülebileceğini bilen Güney, o sırada başka bir örgüte de katılamayacağından dolayı, kendi örgütünü oluşturmak zorundaydı, diye de düşünülebilir. Kendine ait bir örgüt kurmak ve Türkiye devrimci hareketinin birliğini savunmak, bu konuda birçok kişi tarafından uygulanmış tipik bir taktiktir. Yılmaz Güney'in, o yılların devrimci hareketi içinde böyle davranmakta haklı nedenleri vardır).

□□ Siyasiliği, örgütlü mücadelede gösterilen başarı olarak ele alırsak, Yılmaz Güney bu konuda çok başarısızdır. Türkiye'de ve Avrupa'daki iki kez örgüt kurma çabası başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlık öylesine büyüktür ki, Güney ve Mayıs, Türkiye devrimci hareketinde ne örgüt ve ne de dergiler olarak iz bile bırakamamışlardır. "Yılmaz abi"lerine hayran olan binlerce insan, ne örgüte katılmış ve ne de ona dışarıdan önemli denilebilecek bir destek sağlamıştır. Örgütün düzenli bir yönetici kadroyu (kısa dönemler dışında) oluşturabildiği bile söylenemez. Ve bu örgüt, diğer sol örgütler tarafından, politik mücadelede birlik yapılabilecek muhataplardan bir tanesi olarak da görülmemiştir. Güney'in örgütüne diğerleri tarafından yaklaşım faydacılık temelinde olmuştur.

□□ Yılmaz Güney'in örgüt kurma deneyimi hakkında, M. Şehmus Güzel'in "İnsan Yılmaz Güney" kitabın da tanıklıklara dayanan ayrıntılı bilgi vardır. Buradan öğrendiğimize göre, ki pratikte de aynısı görülüyordu, örgüt çalışması Güney Filmin çalışmalarının önüne geçememişti. Güney'in çevresindeki kadro sürekli değişiyordu. Kitabın 244. sayfasında yeralan Ali Bucak'ın değerlendirmesi ise aslında tüm söyleneceklerin özetidir:

□□ *"Koşullar elverişli değildi: Hapishanedeydi, kısa süreli özgürlük anlamında ise film çevirdi, örgüt kurma işleriyle fazla uğraşamadı, sonra yeniden mahkum oldu ve 70'lerdeki ikinci hapislik döneminde örgüt kurma işine esaslı bir biçimde girişti. Ama o sırada ideolojik çerçevesi ve yapısı çok güçlü örgütler vardı. Yılmaz Güney'in hitap etmek istediği alan boş değildi yani. Birçok güçlü grup ve birçok da küçük grup vardı. Ve dahası*

bütün güçlü gruplar Yılmaz Güney'in gelip kendileriyle çalışmasını istiyordu. Oysa Güney, bağımsız bir örgüt oluşturma yanlısıydı. Böyle bir örgüt kurmak istemesinin nedenlerini hâlâ anlamış değilim. Her neyse, Güney bu arzusunun sıkıntısını çekti. Hep ,Benim siyasi olmaya, siyasi bir örgüt kurmaya hakkım yok mu? Niye diğer örgütler buna engel oluyor?' diye soruyordu.“

□□ Kitabın 247. sayfasında, Güney'i yakından tanıyanlardan birisi olan Yılmaz Sağlıkçı'nın ifadesine göre, ***“Ben devrimin Maksim Gorki'si de olurum, Lenin'i de olurum“*** diyordu Yılmaz.

□□ Bu duygunun, ülkemizdeki birçok seyin oturmamışlığı ve geri kalmışlığı içinde çok kimsede görülen bir duygu olduğunu belirtmek gerekir. İddialı olmak iyidir, yeter ki o iddiaya uygun donanımına sahip olunsun. Bir konunun yüzde yirmisini bilmenin o konuda “uzman“ görünmek için yeterli olduğu bir ülkede, girdiği her alanda (oyunculukta, yönetmenlikte, edebiyatta, kitle ilişkilerine) başarılı olmuş Güney'in, ardından devrimci politikada böyle düşünmesinde şaşılacak yan yoktur. Siyasal Yazılar'ında referans verdiği kitaplara bakıldığında Güney'in ortalama bir militandan ancak biraz daha fazla okumuş olduğu görülebilir. Güney, tanıdığı sol örgüt önderlerini değerlendiriyordu kuşkusuz. Onlar kendisinden çok daha bilgili değillerdi. Güney'in kitle ilişkileri de genişti. O halde neden “Türkiye devriminin Lenin'i olmasını?”

□□ Doğal olarak olamadı. Herşeyden önce tüm zamanını politikaya ayıramıyordu, ayıramazdı. Ve dahası; sinemada Güney, kimsenin olmadığı boş bir alanı doldurmuştu. Politikada ise alan boş değildi.

□□ Yılmaz Güney, yurtdışında, hayatının son yıllarında, Türkiye solunun örgütlü ve örgütsüz devrimcilerle daha fazla birlikte çalışmak olanağı bulmuştur. Ve büyük hayal kırıklığına uğramıştır. ***“Ben devrimcileri böyle bilmiyordum“*** cümlesi O'ndaki büyük hayal kırıklığını ifadelendirmek için yeterlidir. Güney; büyük hayat tecrübesine, grupçuluğun devrimcilerin neredeyse “ruhuna işlemiş“ olduğunu bilmesine karşın, onların “dar anlamda politika yapmanın“ dışında ne kadar yetersiz olduklarını ancak acı bir deneyle öğrenebilmiştir. Örgütlü siyaset, başarısız olduğu tek alandır.

□ □ □

(*) Avrupa’da ve Türkiye’de Yazın, Sayı: 62, Eylül 1994